

CASUS - Danielle Kuijten en Hester Dibbits

EMOTIENETWERKEN: TOOL VOOR GESPREK

Wie of wat bepaalt uiteindelijk wat er gebeurt met die oude parkeergarage, met die leegstaande fabriek of met die inmiddels overwoekerde begraafplaats? Hoeveel ruimte krijgen bewoners uit de omgeving om hun stem te laten horen? In dit artikel bespreken we hoe de methode van 'emotienetwerken' handvatten kan bieden in het meerstemmig maken van erfgoed.

Als we denken over de toekomst, hoe moeten we dan in het heden omgaan met het verleden? Deze vraag stellen wij ons telkens weer, en telkens op een andere manier, zowel tijdens ons werk, als daarbuiten. Wij zijn niet de enigen: het is een van de grote, fundamentele vragen die horen bij de professionele omgang met sociaalruimtelijke kwesties, en de antwoorden op de vraag vormen dikwijls een bron van onenigheid en hoogoplopende conflicten.

Onder planologen, architecten, stedenbouwkundigen, projectontwikkelaars, beleidsmakers en al die anderen die zich professioneel met sociaalruimtelijke vraagstukken bezighouden, is het al lang niet meer ongewoon bewoners te betrekken in veranderingsprocessen. Hiervoor wordt steeds vaker gebruik gemaakt van het aanbod van verschillende dialoogmethoden en inspraakprocedures. Tegelijk groeit ook de vraag naar nieuwe werkwijzen. In deze bijdrage bespreken wij zo'n nieuwe methode, namelijk die van het zogeheten emotienetwerken. Deze methode werd ontwikkeld in en met de praktijk, vanuit een gevoeld ongemak met de manier waarop in verschillende sectoren van het brede erfgoedveld werd omgegaan met het idee van meerstemmigheid en diversiteit.

Om de context te begrijpen waarin de methode ontstond, moeten we terug naar de hoogtijdagen van de discussie over de ontschotting en - vervolgens - de democratisering van de erfgoedsector aan het begin van de 21ste eeuw. Academics, beleidsmakers en professionals uit de wereld van musea, archieven, archeologie, monumentenzorg en (zoals dat destijds heette) de 'volkscultuur' zochten de samenwerking met elkaar op. Mede als gevolg van de snelle opkomst van het internet werd tegelijkertijd de positie van de expert in besluitvormingsprocessen bevestigd. Zo raakten ook wij bij Imagine IC in Amsterdam-Zuidoost en de Reinwardt Academie betrokken bij dit vraagstuk.

Bij Imagine IC en de Reinwardt Academie zien we 'erfgoed' als het resultaat van waardering, onderhandeling en bevraging in een veranderende context. In het heden worden - onder verwijzing naar het verleden en met het oog op de toekomst - plekken, gebouwen, voorwerpen en praktijken als 'erfgoed' aangemerkt en zo van extra betekenis voorzien. Er staan daarbij allerlei belangen en waarden op het spel, maar de posities van de individuen die zich met die belangen en waarden verbonden voelen, kunnen verschuiven in die interactie. Het is belangrijk om dit mee te nemen in veranderingsprocessen.

Emotienetwerken

De door ons ontwikkelde methode van emotienetwerken is een actieve werkwijze voor de omgang met erfgoed, waarbij uiteenlopende (en soms botsende) gevoelens worden verkend die mensen hebben bij items die als erfgoed bestempeld zijn. Het samen in kaart brengen van deze emoties helpt erfgoed betekenis te geven en de relatie tussen mensen en erfgoed te bevorderen. Met emotienetwerken wordt het tegengaan van de verkoking rond erfgoed beoogd, zodat erfgoedbestemming niet louter plaatsvindt in steeds meer 'onder-onzen', en het niet het collectieve goed wordt van steeds losser van elkaar staande collectieven. Integendeel: dat erfgoeditems nieuwe verbindingen inspireren, vergroten en versterken en zo mensen inzicht in elkaars posities verschaffen. Het kan betekenen dat mensen hun positie veranderen, en (onvermijdelijk) stil staan bij de vraag: (hoe) verhoud ik me tot deze gevoelens?

Emotienetwerken is dan ook een werkwoord: het is een activiteit waarbij deelnemers via een actieve gespreksvorm worden betrokken bij erfgoed en het proces van erfgoed maken. In gemodereerde groepsgesprekken worden deelnemers uitgenodigd om na te denken over hun eigen gevoelens met betrekking tot een (mogelijk) erfgoedstuk, zoals een traditie, een monument of een museumobject. Wat is het en wat vind ik van dit item? Wat en hoe voelen anderen zich? En wat kan of moet ik doen met de gevoelens van iemand anders? Door de complexe verbindingen van mensen met erfgoed en met elkaars gevoelens in kaart te brengen, worden uiteenlopende gevoelens, inzichten en interesses geïdentificeerd en gevisualiseerd.

Emotienetwerksessies kunnen overall plaatsvinden: in een klaslokaal, in een museum of op een erfgoedlocatie. Ze zijn ontwikkeld voor museum- en erfgoededucatie en worden nog steeds voornamelijk gebruikt op dit gebied. Maar emotienetwerken heeft ook een groeiend publiek in andere omgevingen, bijvoorbeeld bij gemeentelijke instellingen, particuliere bedrijven en zorginstellingen.

Elke emotienetwerksessie bestaat uit een goed opgeleide moderator, een groep deelnemers en een aangewezen erfgoed-item, gekozen door de moderator of door de deelnemers zelf. Tijdens deze sessies leren zowel de deelnemers als onderzoekers van het gezamenlijke proces van reflectie: zij onderzoeken samen of en hoe eventueel ingebrachte kennis en emoties de onderlinge posities heeft beïnvloed.

Een sessie kan bestaan uit de volgende stappen: Allereerst introduceert de moderator in algemene termen het erfgoed item en vraagt de deelnemers om hun gevoelens eromheen in stilte op een groot vel papier in kaart te brengen. Zo worden de deelnemers worden uitgenodigd om hun positie en gevoelens uit te leggen. Vervolgens worden de deelnemers uitgenodigd om hun oorspronkelijke positie

*Deelnemers bij parkeergarage Kempering in Amsterdam Zuidoost.
Copyright Imagine IC*

te heroverwegen en indien zij van positie gewijzigd zijn, die nieuwe positie op de *mindmap* te tekenen als een lijn van positie 1 naar positie 2 via de persoon of personen die invloed hebben gehad op hun positiewijziging. Ook deze stap wordt gevolgd door een korte reflectie op de positiewijziging. In een volgende stap krijgen de deelnemers de kans om achtergrondinformatie over het erfgoed item te lezen en/of met belanghebbende spreken die belangrijk zijn in relatie tot het erfgoed item. Ook hierna worden deelnemers uitgenodigd om hun positie te wegen nu ze nieuwe informatie hebben en kunnen ze eventuele wijzigingen weer in kaart brengen. Er wordt ook hierna weer kort gereflecteerd op de eventuele impact op het netwerk. Aan het einde van de sessie vatten de moderator en de deelnemers de gebeurtenissen samen door de *mindmap* en hun inzichten te bespreken.

Het samen in kaart brengen van emoties helpt erfgoed betekenis te geven

Positieve reacties

In het afgelopen decennium hebben we in tal van settings met deze simpele methode gewerkt, en we zijn steeds weer verrast door de positieve reacties. Zo werd in het afgelopen jaar de methode ingezet voor gesprekken met bewoners, erfgoedcollega's en stadsdeelbestuurders over de erfgoedwaarde van parkeergarage Kempering in Amsterdam-Zuidoost en 'emotienetwerken' wij in Tilburg met een divers gezelschap rond het beeld van Peerke Donders. De kracht zit mogelijk in de eenvoud van de oefening en in de onderzoekende benadering: deelnemers vinden elkaar in het onderzoeken van de dynamiek, en krijgen een meta-perspectief door het visualiseren van posities. De methode kan worden ingezet in besluitvormingsprocessen, maar is daar in eerste instantie niet voor ontwikkeld. Een emotienetwerksessie is vooral bedoeld om mensen sensitief te maken voor de complexe dynamiek van erfgoedvorming, door er van enige afstand naar te kijken, door in- en uit te zoomen. De emoties kunnen daarbij soms hoog oplopen, maar onze ervaring leert dat deelnemers door de setting waarin zij zich bevinden elkaar vaker steunen en elkaar aanmoedigen deze soms botsende emoties te delen en bespreken dan dat dit leidt tot escalaties in het gesprek.

Literatuurselectie

- Dibbits, H. (2020) Emotienetwerken: Erfgoed en Burgerschapseducatie in de 21ste eeuw, in: Cultuur + Educatie vol. 19, nr. 55, pp. 8-27. Themanummer Erfgoededucatie en de omgang met emoties.
- Dibbits, H. (2017) Uit de bubbel. Erfgoedprofessionals in tijden van polarisatie, in: Boekman. Tijdschrift voor Kunst, Cultuur en Beleid, nr. 7, pp. 12-17.
- Rana, J., M. Willemsen en H. Dibbits (2017) Moved by the tears of others. Emotion networking in the heritage sphere, in: International Journal for Heritage Studies vol. 23, nr. 10, pp. 977-988.
- Reinwardt Academie, 'Lectoraat cultureel erfgoed'. Online raadpleegbaar via <https://www.reinwardt.ahk.nl/lectoraat-cultureel-erfgoed/emotienetwerken/> (laatst bekeken op 27/04/2021)

Danielle Kuijten (Danielle@imagineic.nl) is waarnemend directeur & co-curator bij Imagine IC. **Hester Dibbits** (hester.dibbits@ahk.nl) is lector aan de Reinwardt Academie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en bijzonder hoogleraar Historische Cultuur en Educatie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam vanwege het LKCA.